

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності: Постанова КМУ від 13.05.2022 року № 599. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-shchodo-vregulyuvannya-pitan-akademichnoyi-mobilnosti-599-130522>
5. Реєстрація здобувачів вищої освіти з числа ВПО на навчання за програмою внутрішньої академічної мобільності. URL: https://pon.org.ua/news_regions/9368-reiestraciia-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-z-chysla-vpo-na-navchannia-za-programou-vnutrishnoi-akademichnoi-mobilnosti.html
6. Виїзд студентів призовного віку за кордон в умовах воєнного стану: Мінреінтеграції підготувало інфографіку. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211167_vizd-studentv-prizovnogo-vku-za-kordon-v-umovakh-vonnogo-stanu-mnrentegrats-pdgotuvalo-nfografku
7. Новий чат-бот про навчання і викладання за воєнного часу. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/novyj-chat-bot-pro-navchannya-i-vykladannya-za-voyennogo-chasu/>
8. Навчання під час війни. Вся інформація – на єдиному порталі. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/navchannya-pid-chas-vijn-y-vsya-informatsiya-na-yedynomu-portali/>

Ключові слова: навчання та викладання за воєнного часу, освітній процес в умовах воєнного часу, академічна мобільність.

Key words: teaching and learning in wartime, educational process in wartime, academic mobility.

ДУБІНІН ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
заступник начальника науково-дослідної частини*

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПРАВОВИХ РЕАЛІЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Загарбницьке вторгнення російської федерації на територію нашої країни поставило перед державою та суспільством нові виклики й нагальні питання, які потребують найшвидшого вирішення, але зваженого підходу. Тільки внаслідок тисяч ударів ворожої техніки по території України за період з 24 лютого 2022 р., нашій економіці, за приблизними оцінками, уже завдано збитків на суму понад 600 млрд дол. США [1], і ця цифра продовжує стрімко зростати. В той же час, незважаючи на триваючі воєнні дії, один із аспектів, який потребує

значної уваги вже зараз, – вироблення ефективної моделі відновлення постраждалих регіонів та їх зруйнованої інфраструктури, численна кількість якої зазнала катастрофічних пошкоджень або й повністю зруйнована.

Одним із ключових у контексті відновлення України є питання налагодження функціонування освітньої системи, зокрема доцільність відбудови частково пошкоджених або й взагалі знищених закладів вищої освіти (далі – ЗВО). Перш за все, логічним здається формування концепції їх відбудови у взаємозв'язку та як органічний елемент цілісної моделі відновлення країни. Разом з тим, оскільки освіта та якість підготовки фахівців є основоположним, базовим фундаментом здійснення майбутніх фундаментальних змін, варто підійти до питання відновлення освітньої інфраструктури не з точки зору «тотальної» відбудови зруйнованих приміщень чи інших будівель окремого ЗВО до довоєнного стану, а орієнтуватися на необхідність розбудови та налагодження такої системи, яка зможе забезпечити підготовку висококваліфікованих та фахових спеціалістів, що стануть важелем переорієнтації усіх сфер суспільного та державного життя на формування й утвердження статусу України як держави європейського культурного, правового й освітнього простору.

Станом на сьогодні у питанні відновлення зруйнованої освітньої інфраструктури вищим військово-політичним керівництвом нашої держави висловлюються різні, дещо суперечливі та непослідовні, з урахуванням довоєнного курсу освітніх реформ, позиції. Так, Президент України Володимир Зеленський під час своїх виступів зазначав, що усесторонньому відновленню підлягає уся зруйнована інфраструктура постраждалих внаслідок війни регіонів, зокрема й кожний заклад вищої освіти [2]. Міністром освіти і науки України Сергієм Шкарлетом у цьому контексті висловлено думку про неприпустимість порушення питання оптимізації системи ЗВО (скорочення, об'єднання або іншої реструктуризації) до закінчення війни [3].

Разом з тим, простежуючи шлях реформування освітньої галузі до початку всеохоплюючої військової агресії, стає зрозумілим, що українська система вищої освіти уже почала рухатися у напрямку оптимізації кількості ЗВО задля покращення результативності їх діяльності та якості підготовки фахівців, свідченням чого є реорганізація окремих ЗВО, зокрема їх об'єднання й укрупнення [4]. Зокрема, Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр., як один із шляхів вирішення ключових проблем у освітній сфері, передбачено модернізацію й укрупнення ЗВО, а також підтримку дослідницьких університетів [5]. Підтвердженням обрання такого курсу, серед іншого, є й проект «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів», яким передбачено надання додаткової підтримки тим державним ЗВО, які об'єднуються задля поліпшення умов для якісного викладання. Серйозність намірів продовжувати реформування у цьому напрямку підтверджує й укладена з Міжнародним банком реконструкції та розвитку

угода, в рамках якої передбачено залучити 200 000 000 доларів США [6] задля успішної реалізації вказаного проекту.

Таким чином, при вирішенні питання відбудови ЗВО, маємо, перш за все, враховувати уже обраний та нормативно зафіксований курс розвитку освітньої сфери. Нелогічно було б намагатися провадити абсолютно нову, досить непослідовну у такому разі, політику відновлення ЗВО, відірвану від довоєнних та сучасних реалій, задля створення абсолютно інакшої вищої школи або навпаки повністю заморожувати питання відновлення сфери освіти до моменту закінчення війни. Навпаки, сьогодні маємо можливість якісно перебудувати не тільки і не стільки зруйновану інфраструктуру, а перш за все внутрішню структуру системи надання освітніх послуг, яка зможе органічно інтегруватися та стати невід'ємною частинкою європейського освітнього й наукового співтовариства.

У цьому контексті нераціонально та неефективно спочатку відбудовувати певний ЗВО, а потім вирішувати питання про те, чи релевантною є діяльність цієї освітньої установи та чи може вона здійснювати підготовку висококваліфікованих та затребуваних фахівців. Навпаки, задля ефективності функціонування системи вищої освіти та підвищення якості надання освітніх послуг, більш виправданим здається проведення попередньої, завчасної комплексної оцінки необхідності відновлення конкретного ЗВО на основі низки показників, що стане основою для вирішення питання про те, якою має бути вища школа майбутньої України в галузевому, регіональному та кількісному вимірах.

Перш за все, з урахуванням інформації про пошкоджені й зруйновані заклади, доцільно проаналізувати довоєнні показники відповідних освітніх інституцій у розрізі кількості здобувачів вищої освіти, наукових та науково-педагогічних працівників, спеціальностей, за якими здійснювалась підготовка, освітньої, наукової, іншої інфраструктури, що міститься на балансі ЗВО та використовувалася в процесі надання освітніх послуг. Такі показники даватимуть змогу зрозуміти, серед іншого, яку вагу має конкретний ЗВО для відповідної галузі (галузей), вирішити питання про важливість продовження його функціонування як окремої установи або як складової більш укрупненої освітньої установи, що здійснює підготовку фахівців за такими ж та / або суміжними спеціальностями.

При вирішенні питання відновлення ЗВО, очевидною є й необхідність врахування кон'юнктури ринку та галузевих потреб у підготовці фахівців конкретного сектору економіки певного регіону. Зокрема, аналіз ситуації на ринку праці України свідчить, що сьогодні найбільш затребуваними в цілому є спеціалісти сфер переробної промисловості, торгівлі, сільського господарства, охорони здоров'я, транспорту, оборони тощо [7]. З урахуванням нагальної необхідності захисту суверенної території нашої держави від загарбників, розробки новітнього озброєння, відновлення та посилення діяльності оборонноорієнтованих секторів економіки та критичної інфраструктури, відновлення виробництва,

будівництва тощо, актуальним є першочергове відновлення саме тих ЗВО, які можуть забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців за вищевказаними й іншими найбільш затребуваними, зокрема й для цілей оборони та відбудови, суміжними напрямками.

Не менш важливим критерієм, що має враховуватися при вирішенні питання щодо першочерговості відновлення ЗВО у певному регіоні, є демографічні показники й територіальний розподіл населення. У сучасних умовах, коли велика частина населення України, зокрема й здобувачі вищої освіти, стали вимушеними переселенцями, вбачається більш пріоритетною відбудова та розвиток матеріально-технічної бази тих ЗВО, що здійснюють підготовку затребуваних конкурентоздатних фахівців та знаходяться у густонаселених регіонах, на противагу освітнім установам, що не мають такого потенціалу та не забезпечують залучення значного студентського, викладацького й наукового контингенту.

З урахуванням поточної безпекової ситуації, при вирішенні питання про відновлення пошкоджених чи зруйнованих ЗВО і продовження здійснення ними освітньої й наукової діяльності, додатково слід брати до уваги наявність можливості забезпечити безпеку учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема функціонування на території ЗВО відповідним чином обладнаних укриттів чи інших захисних споруд.

Таким чином, на основі врахування зазначених та низки інших факторів повинна проводитися оцінка необхідності, доцільності, терміновості відновлення інфраструктури конкретного ЗВО та можливості продовження його функціонування. Тим паче, що можливості цифровізації та сучасних інформаційних технологій дають змогу не прив'язувати надання освітніх послуг лише до місцезнаходження освітньої установи, а працювати й готувати висококваліфікованих фахівців там, де це сьогодні дозволяє безпекова ситуація.

У сьогоденних умовах не можна ставити знак рівності та отожднювати якісну освіту виключно з великою мережею закладів, що можуть провадити відповідну діяльність. З урахуванням сучасних можливостей та перспектив, хибною видається думка про те, що зменшення кількості освітніх установ, шляхом їх об'єднання й укрупнення, означає автоматичне зниження якості підготовки фахівців, втрату робочих місць перспективними освітянами й науковцям, оскільки власне і велика кількість державних ЗВО не є свідченням високого рівня надання освітніх послуг. Таким чином, варто орієнтуватися не на відбудову всього пошкодженого чи зруйнованого, а необхідно ставити за мету побудову такої освітньої системи та, відповідно, сучасної й необхідної освітньої, наукової та безпекової інфраструктури, що могло б гарантувати: високу якість освітніх послуг за релевантними спеціальностями, концентрацію наукового й освітнього ресурсу та його цільовий розвиток в межах кожної галузі, належне фінансування пріоритетних напрямів наукових досліджень, нерозпорошення й концентрацію

державних коштів у сфері освіти та науки, безпеку учасників освітнього процесу тощо.

Ситуація в Україні через повномасштабне військове вторгнення обумовлює загострення існуючих та виникнення нових сьогоденних економічних, соціальних проблем в умовах суттєво обмежених ресурсів. Таким чином, тільки дотримуючись обраного курсу оптимізації системи ЗВО задля підвищення якості вищої освіти, сьогодні маємо шанс концептуально змінити саму суть освітньої сфери України, відійти від пережитків минулих часів задля вирішення давно існуючих фундаментальних проблем, зростання та підняття вищої освіти на новий щабель розвитку, оскільки якісна освіта – шлях до успішного майбутнього України, розвитку й утвердження самобутості й незалежності нашої держави та її освітньо-культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Росія заплатить : проект зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні втрати України від війни з Росією. *Kyiv School of Economics*. 2022. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (дата звернення: 02.06.2022).
2. Зустріч Президента України Володимира Зеленського зі студентами закладів вищої освіти України. *Міністерство освіти і науки України*. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=суп15ТpDlG&t=4366s> (дата звернення: 01.06.2022).
3. Сергій Шкарлет : «Я не допущу освітнього мародерства». *Міністерство освіти і науки України*. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-ya-ne-dopushu-osvitnogo-maroderstva> (дата звернення: 03.06.2022).
4. Про утворення Державного біотехнологічного університету : розпорядження Кабінету Міністрів України № 431-р від 12.05.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/431-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України № 286-р від 23.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
6. Угода про позику (Проект «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів») між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 13.09.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_005-21#Text (дата звернення: 05.06.2022).
7. Кваліфікаційна мапа України. *Інститут професійних кваліфікацій*. 2022. URL: <https://www.futureskills.org.ua/> (дата звернення: 06.06.2022).

Ключові слова: заклади вищої освіти, система закладів вищої освіти, реформування мережі закладів вищої освіти, оптимізація системи закладів вищої освіти, розвиток освітнього та наукового потенціалу України, відновлення постраждалої інфраструктури.

Key words: institutions of higher education, system of institutions of higher education, reformation of the system of institutions of higher education, , optimization of the system of institutions of higher education, development of the educational and scientific potential of Ukraine, restoration of damaged infrastructure.